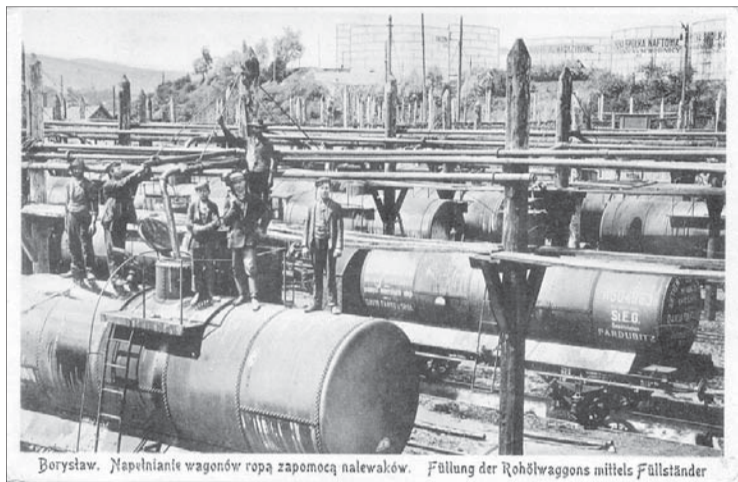

Від нафти Борислава до “Нафтусі” Трускавця

(Продовження. Поч. у №№4, 5, 6, 8
“Львівського залізничника”)

Зупинка IX: Борислав

Борислав – місто обласного підпорядкування, розташоване біля підніжжя Карпатських гір, у широкій долині на берегах річки Тисмениці. Понад шість століть нараховує його історія. Перша письмова згадка про монастир “Борислав” та село Тустановичі датована 19 березня 1387 року у грамоті польської королеви Ядвіги.

Назву “Борислав” пов’язують із окресленням “славні бори”. Друга версія – назва села походить від поняття “бор”, що означало старослов’янською підвищення, вкрите дрімучим хвойним лісом. Сучасний Борислав як місто утвердився в 1919 році шляхом поєднання сіл Тустановичі, Борислав, Бая Котівська, Губичі, Мразниця та присілку Волянка. З них найстарішим і найбільшим селом були Тустановичі, виникнення якого пов’язують із городищем та дерев’яним замком Тустань, побудованим давньоруськими князями на відстані 7 км у горах на південь від села – в урочищі Урич. Фортеця-замок Тустань була зруйнована у 1241 році монголо-татарами. В околицях села Котів, яке згадується в документах ще 1515 року, були знайдені соляні джерела та побудовані солеварні, які називали “банями”, тому і село почали згодом називати Бая Котівська.

Починаючи з XIX століття на зміну соляному промислу в Борислав прийшов новий – нафтовий. Перші нафтові копальні виникли на ділянці під назвою “Дучки”, що між Волянкою та Бориславом, на громадському пасовищі між річкою Тисменицею та потічком Ропний. З 1810 року австрійський уряд почав видавати дозволи на видобуток нафти. Станом на 1840 рік на території Борислава вже було близько 30 нафтових і озокеритових колодязів.

Але лише після винаходів львівських фармацевтів Ігнатія Лукашевича і Яна Зеха, які отримали з нафти гас, та виготовлення бляхарем Адамом Братковським спеціальної гнотової лампи, у якій спалювали цей гас, бориславська нафта привернула до себе світову увагу. Борислав привабив до себе різних ділків, спекулянтів та шукачів наживи. Тоді й нарекли цю місцевість “галицькою Каліфорнією”, бо нафтова гарячка була подібна до такої ж в Америці. Підприємці копали на куплених або орендованих

ділянках невеличкі ями, де з глибини проступала нафта, вичерпували або “либали” за допомогою в’язанок з довгої трави та збирали ропу у відра. Таких працівників охрестили “ропниками” або “либаками”. На сучасному гербі Борислава зображено либака (ропника), який несе на плечах коромисло з двома відрами нафти (ропи).

31 грудня 1872 року була відкрита залізнична гілка Дрогобич–Борислав довжиною 12 км, яка з’єднала Борислав із Придністрянською залізницею Перемишль–Хирів–Самбір–Стрий, що забезпечило вихід бо-

риславської нафти та озокериту на широкий ринок. Це дало поштовх для більш інтенсивної експлуатації нафтоносних покладів та застосування технічних пристосувань для видобутку нафти. У 1875 році на території площею 80 га налічувалося близько 12 тис. копалень, які належали 179 підприємцям, тут було зайнято 10,5 тис. робітників. Проте за короткий час майже вся земля в Бориславі опинилася в руках кількох власників. Із побудовою залізничної станції Борислав, за два кілометри від центру Борислава, почалося будівництво вулиці Панської (сучасної Шевченка) – головної магістралі міста. Через річку Тисменицею був збудований великий міст, який крім транспортної функції служив своєрідною біржею праці. На ньому збирались люди, що наймалися на різні роботи, переважно на тимчасові, яких називали “барабами”. Це слово походить від німецького “Bahnrabe”, що означає “залізничний крук”, тобто найманець для робіт на залізниці. З австрійського воно перекочувало у тогочасне уявлення про людину, яка бажає працювати на нафтопромислі. Тому до сьогодні міст носить назву “Барабинський міст”. Неповдалі вокзалу в 1896-1897 роках була відкрита крайова гірнична школа.

Нафтовий промисел за неповних 30 років вичерпав усі запаси нафти на малих глибинах. На зміну йому в 1893 році прийшов більш сучасний промисел механічного буріння свердловин на глибину 800-1000 метрів, що давало значні припливи нафти.

Умови праці робітників були вкрай важкими, злидарськими були і житлово-побутові умови. Люди, що прибували на сезонні заробітки, жили в жалюгідних бараках, а багато з них взагалі не мали житла. “У Бориславі кінська робота, а свинське спання, – розповідає ілюстрований путівник по Галичині (Львів, 1919 р.).

...Місцевість виглядає як ліс нафтових веж та нагромадження резервуарів, посеред яких стоять низенькі і криві хатини. Місто таке брудне й занедбане, що подібного (навіть з припущенням) не знайдеться в цілій Галичині. Борислав має тільки одну вулицю – з Тустанович до Волянки, проте єдина комунікація проходить через поля з брудними потоками. Тротуарами служать дошки, покладені збоку вулиці, через глибоке багно...” За тих часів Борислав прозвали “Галицьким пеклом”.

Залізнична станція Борислав у той час виглядала оповитою ніби сіткою з рур, якими ропу із збірників подавалася до залізничних цистерн. Щоденно станція відправляла кілька поїздів із нафтою. На горі над станцією стояли великі залізні збірники ропи. Станція відправляла нафту, яку видобували і в сусідній Східниці. У 1896 році нафтовий промисел у Східниці давав 150 тис. тонн нафти на рік, що поповнювало зменшуваний видобуток нафти у Бориславі.

Такий стан справ – примітивна небезпечна технологія видобутку ропи та озокериту, злидні та приниження робітників яскраво описані Іваном Франком у повісті “Борислав сміється”. Завдяки творам великого Каменярка про місто Борислав знає цілий світ.

Події Першої світової війни втягнули Борислав у вир міжнародної політики й економіки. Багато нафтопромислів змінили своїх господарів. Після війни бориславська нафта почала відігравати значну роль у становленні польської економіки. Завдяки колосальним прибуткам польських фірм значно зросло містобудування. Станом на 1939 рік у місті було шість церков, дві синагоги, лікарня і поліклініка, 4123 будинки, кількість мешканців міста сягнула 40 тис. осіб.

24 вересня 1939 року в місті встановилася радянська влада. У перші дні війни, зокрема 23 червня 1941 року, в районі Борислава висадився німецький десант, що свідчило про стратегічну важливість нафтових промислів. 1 липня 1941 року німці окупували Борислав, режим окупації діяв аж до 7 серпня 1944 року, коли місто було визволене військами 4-го Українського фронту. За час окупації фашисти розстріляли близько 13 тис. мешканців міста, понад 2 тис. осіб вивезли на примусові роботи до Німеччини. За цей час від епідемії тифу померло 1200 осіб.

Радянське командування розуміло роль бориславської нафти в забезпеченні паливом німецької армії, тому відомий карпатський похід партизанського з’єднання Ковпака мав на меті насамперед знищити нафтопромисли Борислава та Делятина. За п’ять днів – з 19 до 24 липня 1943 року – партизани зруйнували більшість нафтових свердловин та знищили запаси нафти. Ковпак згадував, що в той час від пожеж уночі в горах було ясно, як у день.

Після війни за активної участі місцевого населення нафтопромисел було відновлено та налагоджено видобуток озокериту.

За часи радянської влади і незалежної України Борислав став сучасним містом. У 1987 році він відсвяткував своє 600-річчя. У місті діє

історико-краєзнавчий музей.

Майбутнє міста пов’язане з розвитком єдиного курортного району на базі великих запасів мінеральних вод та природного воску – озокериту – у мальовничій місцевості українських Карпат.

Зупинка X: Трускавець

Трускавець – місто-курорт, яке впевнено утримує провідне місце серед українських курортів. Знаходячись у передгір’ї Карпат, Трускавець увесь рік переповнений відпочиваючими, які лікуються його цілющими водами та милуються мальовничими краєвидами.

Минуло майже 550 років від дня першої письмової згадки про Трускавець (1462 р.). За однією з версій свою назву місто отримало від старослов’янського імені Трушко. За іншим припущенням назва міста пов’язана зі словом “хруст”, тобто сухі гілки, сушняк, як ознака стану лісу біля поселення. У середньовіччі ця місцевість налічувала щонайменше п’ять оборонних споруд, відображених у назвах вулиць та місцин. Після занепаду Київської Русі ця територія увійшла до складу Галицько–Волинського князівства. У другій половині XIV століття землі князівства, знесиленого тривалою боротьбою з монголо-татарами, захопила Польща. На початку XVI століття Трускавець увійшов до складу Дрогобицького староства, а в 1772 році у складі Галичини відійшов до Австрії.

Трускавець знаходився на вигідних торгівельних шляхах, місцеві жи-

в 1849 році зробив опис майже всіх відомих на той час мінеральних вод Галичини і Буковини. У 1840 році був збудований великий купальний будинок “Нептун”, у 1843 році була відкрита перша грязелікарня. Для лікування почали використовувати виявлені в районі Трускавця поклади сірки, глауберової солі, озокериту.

Збільшення кількості курортників сприяло розвитку селища та потребувало більш зручного доїзду. Тому в 1912 році була відкрита залізнична гілка з Дрогобича до Трускавця. Станція і вокзал були побудовані майже в центрі селища. Станція називалася Трускавець–Здрой, а у 1965 році стала називатись Трускавець. До того з 1872 року люди, які їхали у Трускавець, доїжджали до станції Дрогобич–Трускавець (потім назва Дрогобич–Місто) на лінії Дрогобич–Борислав, а звідти пересідали в кінні екіпажі. Залізниця з’єднала Трускавець зі Львовом, Краковом, Варшавою та іншими великими містами, що відразу позначилося на динаміці відвідування курорту. З 1935 року лікування у Трускавці стало цілорічним. У радянський час у Трускавці збудували новий вокзал (архітектор Р. Сивенький), а в роки незалежної України його реконструювали, у 1973 році залізнична колія Трускавець–Дрогобич–Стрий була електрифікована.

У радянський час курорт набув всеосоюзного значення. З 1947 року Трускавцю було надано статус міста, а з 1952 року – міста обласного підпорядкування. Розвиток курорту здійснювався за єдиним генеральним планом. Курорт налічує 40 сана-

телі вели жваву торгівлю худобою, хутром, хлібом та сіллю зі Сходом України, поляками та угорцями. Як і в сусідньому Бориславі, тут добували ропу (нафту). Пошуки нафти призвели до виявлення джерел мінеральних вод та застосування їх у лікувальних цілях. 1827 рік офіційно вважається роком заснування у Трускавці бальнеологічного курорту. Згідно з урядовим дозволом, пан Мацієвський збудував тут невеликий дерев’яний будинок для прийняття ванн із первісного джерела. Це була слабомінералізована із легким запахом сірководню і присмаком нафти вода. Її використовували для лікування різних хвороб, переважно ревматизму, шкірних та шлункових захворювань. Джерело з цієї водою спочатку отримало назву “Нафта”, але згодом його почали називати як і саму воду “Нафтусю”.

Львівський фармацевт-хімік Теодор Торосевич здійснив науковий аналіз води “Нафтусі” і в 1836 році опублікував його результати, а

торіїв та пансіонатів, дві поліклініки, дві бальнеоозокеритолікарні, два бювети мінеральних вод, чимало приватних готелів та пансіонатів, кімнати відпочинку на вокзалі, ряд науково-дослідних лабораторій. Тут успішно лікують хронічні патології печінки, жовчних шляхів, нирок, порушення обмінних процесів в організмі. Тут працює широко відомий Міжнародний центр лікування дитячого церебрального паралічу. Курорт щорічно може приймати до 400 тис. осіб.

З 1 січня 2000 року на 20 наступних років вступив у силу Закон України “Про спеціальну економічну зону туристично-рекреаційного типу “Курортнополіс–Трускавець”, що дає можливість зберегти, ефективно використовувати та примножувати усі природно-мінеральні ресурси, зміцнити матеріальну базу курорту.

Юрій ТОМІН
Фото з особистого архіву автора